

ציונות י' הדות ד מוקרטיה לדרך

"ויצו יוסף וימלאו את כליהם... ולתת להם צידה לדרך ויעש להם כן..."

בראשית מב, 25

פאזלים

חז שמה!

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
המטה לתרבות ישראל

מרכזת המטה: ציפי קוריצקי | ריכוז תוכן ועיבוד דידקטי: רותי זוסמן ויעל גרוס-רוזן | ייעוץ פדגוגי: רות גבע, רויטל מונצז | עריכה לשונית: מאירה הס | ייעוץ גרפי: רפי כהן
הפקה: שרה שי | עיצוב והפקה: ארט פלוס | הוצאה לאור: משרד החינוך, גף פרסומים

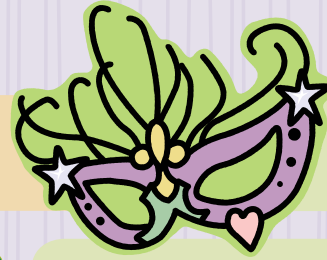
"וְנִפְסָח הוּא" - מֵאֵל אֱלֹהֵינוּ

וְהַחֲדָשׁ אֲשֶׁר נִהְפָּד לָהֶם מִיָּגוֹן לְשִׂמְחָה וּמֵאֵבֶל לְיוֹם טוֹב; לַעֲשׂוֹת אוֹתָם יְמֵי מוֹשֶׁה וְשִׂמְחָה... (אסתר ט', 22)

ומצד שני נאמר:

בְּנִפְל אוֹיְבֵיךָ אֵל תִּשְׁמָח וּבִכְשָׁלוֹ אֵל יִגַּל לְבָבְךָ: פֶּן יֵרָאָה וְנִהְיֶה וְרַע בְּעֵינָיו וְהָשִׁיב מֵעֲלֵיו אִפּוֹ:
משלי כ"ד, 17-18

מצד אחד נאמר:

בְּטוֹב צְדִיקִים תִּעֲלֶיךָ קַרְיָה וּבְאֵבֶד רְשָׁעִים רָנָה:
משלי י"א, 10

קראו את הטקסטים הבאים ובררו עמדתכם בשאלה: מהי שמחת פורים?

משנכנס אב ממעטין בשמחה וכו'. אמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב:

כשם שמשנכנס אב ממעטין בשמחה כך משנכנס אדר מרבין בשמחה

(תענית, כ"ט)

בראש חודש אדר ההיסטורי לא היה אף רגע של שמחה. הפור התהפך רק בי"ד בו ובט"ו בו... הפייטן מתייחס, אפוא, לעם ישראל, כשהוא במראות הלילה והגלות של יעקב. למרות מצוקותיה מצליחה שושנת יעקב לא רק לשרוד, אלא גם לצהול ולשמוח. כיצד אפשרית שמחה וצהלה במוצב כזה? בראותם יחד תקלת מרדכי... כשבניו של יעקב נמצאים ביחד. לעתים דווקא צריך לרדת אל שפלותה של שושנת יעקב, כדי לחוש את היחד. במצבים של שושנת ישראל, החבילה לעתים מתפרקת ומתפרדת. דווקא היחד של שושנת יעקב הוא המעניק כוח להאמין ולהתחזק.

על פי שיעור של הרב מרדכי אלון, באתר הזמנה לפיוט

פיוט קדום / מקור לא ידוע

שׁוֹשְׁנַת יַעֲקֹב
צָהֳלָה וְשִׂמְחָה
בְּרֵאוֹתָם יַחַד
תְּקַלַּת מְרַדְכִי.

תְּשׁוּעָתָם

הִיִּית לְנִצָּחַ,

וְתִקְוָתָם

בְּכָל דּוֹר וְדוֹר.

בְּרוּךְ מְרַדְכִי הַיְּהוּדִי.

אמרת חז"ל:

"משנכנס אדר מרבין בשמחה" וכתבה רק במסכת תענית, ובהקשר של חודש אב, ולא נאמרה במסכת מגילה - מסכת המיוחדת לעניין פורים. ללמדנו, שאף בשעת הצער צריך אדם לזכור את ימי השמחה העתידין לבוא, ואל יתייאש מן הפורענות (אבות א', משנה ז'). משום כך, אף שחג פורים הוא חג מדרבנן, אומר המדרש (מדרש משלי, פרשה ט'): "כל המועדים עתידים להיות בטלים וימי הפורים [אינם בטלים לעולם. שנאמר: וימי הפורים] האלה לא יעברו מתוך היהודים"

מגילה - מסכת המיוחדת לעניין פורים. ללמדנו, שאף בשעת הצער צריך אדם לזכור את ימי השמחה העתידין לבוא, ואל יתייאש מן הפורענות (אבות א', משנה ז'). משום כך, אף שחג פורים הוא חג מדרבנן, אומר המדרש (מדרש משלי, פרשה ט'): "כל המועדים עתידים להיות בטלים וימי הפורים [אינם בטלים לעולם. שנאמר: וימי הפורים] האלה לא יעברו מתוך היהודים"

(אסתר ט', 28)

ושאר היהודים אשר במדינות המלך נקהלו ועמד על-נפשם, ונחם מאיביהם, וחרוג בשנאייהם, חמושה ושבעים אלף; ובבגדה--לא שלחו, את-ידם. ביום-שלושה עשר, לחדש אדר; ונחה, בארבעה עשר בו, ועשה אתו, יום משתה ושמחה.

אסתר ט', 16-17

חג-הפורים מבטא הרגשה של אוזלת-יד לצאת ממצב הגלות, ולו גם בכך שמנהיגי החג בצהלתם העליזה כאילו מניחים את מצב הגלות כמצב מתמיד שאינו עומד להחלוף. ההבדל בין הפורים לבין שאר חגי ישראל בולט מאוד מבחינה זו. ראש-השנה ויום-הכיפורים, ולא-כל-שכן שלושה רגלים, נותנים ביטוי מודגש מאוד לחזון הגאולה העתידה של העם בארצו, ואילו המנהגים המיוחדים לפורים כאילו מתעלמים מחזון הגאולה וקיבוץ הגלויות. דומה כאילו בחג זה מודיעה הגלות על פלא ישועתה כפי שהיא, וכאילו אין עוד צורך להישע במנה בעצמה...

יש איפוא בכל-זאת משהו לא-אירוני בשמחה המכושפת של חג-הפורים. היא נראית אחרי כל האמור לעיל כשמחת עם שירדה עליו תרדמה המשתקת את כוח רצונו הלאומי, והריהו חלום חלום של ישועת ארעי על עברי פי פחת ומדמה כחלום בתוך חלום שאפשר להפוך את הארעי לקבע. תודעתו העצמית של העם, כפי שהיא נשקפת בפורים, היא תודעה של סוף יקיצה אירונית וראשית תרדמה מכושפת, נים-ולא-נים. האם יתעורר אל המציאות המלאה? האם יחזור אליו כוח רצונו? במה הדבר תלוי? בנחשול של שנה, או שמא בפלא הגדול מכל פלא של יקיצת הרצון מתוכו?"

רופ"א אליעזר שבייד: "הסתר הפנים" הכפול - פורים, חגה של הגלות (סדר מחזור הזמנים, פרק שמיני, עם עובד, תל אביב תשמ"ד)

מדוע מכנה שבייד את פורים "חגה של גלות"? האם הוא ביקורתי כלפי שמחת החג? נמקו

מהו ההסבר לשמחת החג בטקסטים אלה? האם אתם מסכימים? נמקו. יש הטוענים שחג שאירע בגלות ושכרוך בשפיכות דמים אינו מועד משמח. מה דעתכם? נמקו בעזרת המקורות שלפניכם.

וְנִפְסָח הוּא - מֵאֵל אֱלֹהֵינוּ

...שני האמוראים מטים אוזן לצלילי המגילה. רבי יהושע בן לוי שומע ממנה [ממגילת אסתר] זעקה מעמק הבכא, ואילו רבי חלבו שומע ממנה צלילי גאולה. ואכן, שני היסודות הללו מיוצגים במגילה: זעקה של אומה מתוך חשכת ייסורים, והלל לה' על פורקן עמו. חז"ל פתרו את הבעיה של מעורבותו הסימולטנית של האדם בשני האלמנטים של פורים, באמצעות תענית אסתר. על ידי כך הופרדו דברי הצומות וזעקתם מששון החג. הפרדה זו הייתה טכנית גרידא, ומבחינה מהותית ממשיכה התענית להיות חלק אינטגרלי ממצוות היום... הרב יוסף דב סולובייצ'יק, מפי השמועה

מהי התשובה של הרב סולובייצ'יק לדברי בארי צימרמן, בנוגע לשמחת פורים?

והחדש אשר נהפך להם מגון לשמחה, ומאכל ליום טוב; לעשות אותם, ומימשהו לשמחה, ומשלהמנות איש לרעהו, ומתנות לאבנים (אסתר ט', 22)

מוטב לאדם להרבות במתנות לאביונים מלהרבות בסעודתו ובשלוח מנות לרעיו. שאין שם שמחה גדולה ומפוארה אלא לשמח לב עניים ויתומים ואלמנות וגרים. שהמשמח לב האומללים האלו דומה לשכינה, שנאמר: להחיות רוח שפלים ולהחיות לב נדכאים.

רמב"ם, הלכות מגילה פ"ב, הי"ז

מהי שמחת פורים על פי הרמב"ם?
כיצד הצעתו הפרשנית לשמחת פורים משתלבת עם פסוק 17 ממשלי כ"ד: "בנפלא אויבין אל תשמח ובכשלו אל יגל לבך"?

למה פורים הוא לא חג מצחיק? מאת בארי צימרמן

"וכשקון השחר מתחבל תחבולות,
ועיני אסתר הפלכה כלות,

"מתחכם הלבן לעוט עליו כעיט
שלא יכבש את הפלכה בבית

"ונותן לו מט כזה, שתצלינה האזנים,
מארמונות שושן עד חרבות ירושלים".

כאן עצר הילד, וקולו נדם,
השעה מאחרת, והוא כבר נרדם

ואני נותרתי בתוגת מבגרים
תוגת המהרהר בחג הפורים:

מי הוא המשחק בשח בגורלנו
מי הוא המזיז כחפצו את כליו

מדוע כל שנה שוב מצבים היהודים
להיות עלי לוח בחזקת נשקדים

מדוע כל שנה מטל הפור כאלו כלום לא קרה
כאלו לא נתנו לו מט בשנה שעברה

מדוע יבוא פורים פעם בשנה, ברעשן ומגלה
לטען לששון אך להגביר חלחלה

להזכיר ששואת היהודים, למשל,
היתה, בעצם, פורים שנכשלה?

כך וכך הרהרתי, בשעה מאחרת, ולא התנסחתי
ובסוף, מה לעשות, גם אני נרדמתי

למה פורים איננו חג מצחיק, על פי צימרמן?
מה דעתכם על כך?
מהן הסיבות לשמחת הילד, ומהן הסיבות לתוגת האב,
על פי השיר? מה דעתכם על כך?

קראנו במגילת אסתר וכך ילדי לי שח:
"המגלה", כך אמר, "מזכירה לי שח"

"רוץ ודעה", אמרתי לו, "הבא לי תמוכים
לבנייתה של מגילה בדמות משחק מלכים"

"אין בעיה", אמר ילדי, "הנה אתה התחלת,
משחק מלכים - פתיחה נאה אשר אתה אסרת

"מלך אחד, אחשוורוש, המלך במאה עשרים ושבע מדינה,
ממלכה מלאה פרשים ורצים וחילים בכל פנה,

"ששים וארבע משבצות בלוח השח, לא פחות,
והן מאה עשרים ושמונה משבצות בשני לוחות

"כלומר, יש לנו משבצת אחת עודפת", הסס ילדי הנמרץ,
אך סיד המשיך להתקיף עם הרץ:

"שליחים נשלחים לכל המדינות להודיע דבר המלך ודתו,
להשליט דבר שליט על כל איש ואשתו,

"לכל מדינה יש משבצת בלוח, בין אם גדולה ובין אם קטנה,
ורק ליהודים אין משבצת, כי רק ליהודים אין מדינה"

"וזה סוד המשבצת העודפת", התפרצתי פרץ לדלת פתוחה,
ושנינו חיקנו והמשכנו במלאכה:

"דבר המלך אחשוורוש 'אין להשיב'
צטט הילד באזני אביו,

וענה לו האב: "הוא אשר אסרת.
ממש כחקי נגעתי - נסעתי".

"ונהפוך הוא" - אסתר: מאישה כנועה למנהיגה

בתחילת אירועי המגילה, אסתר "נלקחת":

...ותלקח אסתר אל-בית המלך, אל-יד הגי שמר הנשים... (אסתר ב', 8)

בתום האירועים, אסתר מצווה:

ותכתב אסתר המלכה בת-אביחיל ומרדכי היהודי--את-כל-תקף לקים, את אגרת הפרים הזאת--השנית... (אסתר ט', 29)

מהי מנהיגות נשית?

מנהיגות נשית, האם היא תכונה מולדת או שניתן לרכוש אותה?

מתכוננת להיכנס בלי אישור לחצר אחשוורוש
John Everett Millais 1863: אסתר

אסתר המלכה היא בעיני דמות מופת נשית מובהקת - "קבעוני לדורות" היא דרישה להפוך את אסתר למודל חיקוי נשי לדורות, האוהבת את משפחתה, את עמה ואת מולדתה, והמוכיחה כי השינוי אפשרי, והוא תלוי במידה רבה בנו הנשים, עצמנו. ואם רות המואבייה נקבעה כ"אמה של מלכות" בהיבט הלאומי (כמי שממנה יצא דוד), הרי אין לי ספק שראויה אסתר להיקרא "אמה של מלכות" בהיבט האישי הפנימי. אסתר היא אישה-מלכה אמיתית, עצמאית וריבונית בהחלטותיה ובפעולותיה, אישה שמצליחה בכוח אישיותה לחלץ עצמה ממעמד נפשי של תלותיות והכנעה, כשהשחרור האישי מוביל בסופו של דבר להצלה וישועה לעם ישראל כולו.

אסתר שקלים, מתוך אתר פיוט

מה ההבדל בין רות המואבייה לבין אסתר על פי מאמר זה? האם אסתר היא דמות אימהית בעיניכם? נמקו.

המהפך שחל באישיותה של אסתר הוא כפל פנים:

הראשון, אסתר הופכת מאישה שנהגה לקבל הוראות, למי שנותנת הוראות לאחרים. ואכן הכתוב מציינ: "ויעבר מרדכי ועש ככל אשר צוה עליו אסתר" (שם, פס' 17). והשינוי השני: היא הופכת, עתה, מנערה יפה העסוקה רק בעצמה, זו ששפר עליה גורלה והיא נותקת מצרות עמה והובלה לארמון הבטוח, למנהיגה שכל עמה עומד מאחוריה. היא אינה מנותקת מגורל בני עמה, "אני ונערתִי אצום", ולא עוד אלא שהיא לוקחת סיכון גדול על עצמה "וכאשר אבדתי אבדתי".

במדרש קדום כבר עמד ר' חנינא על השינוי שחל בדמותה של אסתר, וכך אנו קוראים במסכת מגילה, דף ט"ו, עמ' א':

"ויהי ביום השלישי ותלבש אסתר מלכות". בגדי מלכות מבעי ליה! (היה צריך להיות כתוב שהיא לבשה בגדי מלכות!) - אמר רבי אלעזר, אמר ר' חנינא: מלמד שלבשתה רוח הקודש" כלומר, השינוי שחל באסתר הוא שינוי עצום. היא שואבת כוחה ותבונה [מרוח הקודש המכונה "מלכות"] ובכך הופכת למובילה.

אסתר: מאמבט "שמן הפור" ועד למנהיגות בשעת משבר, ד"ר גילי זיוון

אסתר - אמה של מלכות/ אסתר שקלים

"דוחתך נגיב"
נערה פרסיה, צנועה וכנועה
כנאות
הייתי
אל בית המלך נלקחתי
צו דודי קימתי
ואת אשר עמי לא הגדתי
ודבר לא בקשתי
צופה
מה יעשה בי
ואז ידעתי
כי לעת הזאת הנעתי למלכות
ונהפוך הוא
לא עוד הסתר אסתר פני
מקני
ולא עוד אחריש
אלבש מלכות
את מרדכי אצוה
ודבר המלכה
במאה עשרים ושבע מדינות
אריץ
כוס ישועות אשא
ובשם ה' אקרא
והנחת תשועה למלכות
הוא יהיה בעזרי
קבעוני לדורות
להיות כל אשה
שוררת על לבה
ופעל ידיה תרצה
אסתר -
אמה של מלכות

מה המסר של אסתר המלכה לדורות הבאים על פי שיר זה? אל מי הוא מופנה?

- כל אחד מן הטקסטים מתייחס בצורה אחרת לשינוי שמתחולל באסתר. על אילו שינויים מצביע כל אחד?
- איזה טעם נוסף נותנת אסתר להתחפשות ולמנהגי "נהפוך הוא" המאפיינים את פורים?
- האם דמותה של אסתר היא מופת בעבור נשים בלבד?
- הציעו מנהג חדש לחג הפורים, שידגיש את המסרים הנשיים של המגילה, ואלה הנובעים מדמותה של אסתר.

מהי מנהיגות על פי אסתר המלכה, במאמר זה?

"ונהפוך הוא" - אסתר: מאישה כנועה למנהיגה

איור למגילת אסתר, המאה-14

... בצוותה על מרדכי: "לך כנוס את כל היהודים הנמצאים בשושן וצומו עלי ואל תאכלו ואל תשתו שלושת ימים לילה ויום, גם אני ונערותיי אצום כן..." הנערה הפסיבית מגלה לפתע תושייה, ומצווה על בני-עמה, באמצעות מרדכי, לעשות את אשר מקובל היה באותם ימים כאקט של התגוננות מראש מפני הרעה הצפויה - צום. שינוי זה בהתנהגותה מביא גם את הסופר המקראי

להגיב בהתאם: "ויעבור מרדכי ויעש ככל אשר צוותה עליו אסתר". מדמות אישית, אנונימית, פסיבית ונכנעת, הופכת כאן אסתר לדמות אקטיבית, למלכה הנותנת הוראות לבני-עמה, עם שהיא מגלה התמצאות במנהיגו.

אסתר עדיין תלויה לשבט או לחסד באישה-מלכה, אחשוורוש, אך היא מוכנה עתה להסתכן, ולמלא את שליחותה. הבקיות שרכשה בינתיים במנהגי החצר עומדת לה אך היא, וכמו נשים נוספות במקרא, הופכת את חולשתה הנשית לכוח - כוחו של החלש, על ידי משיכה בחוטים מאחורי הקלעים. כך נהגה גם רבקה בנסותה להפר את חוק הטבע ואת תוכניתו של יצחק למנות את עשיו ליורשו, ולהעניק את חסד הברכה לבנה האהוב יעקב; כך נהגה עכסה בת כלב בהשיגה מאביה כברת-ארץ נושבת תחת המדבר שהועיד לה (שופטים א' 13-15); כך נהגה תמר אשת ער כלפי יהודה חמיה, אחרי שקופחה זכותה לאימהות מטעם החוק, שחייבה לנישואין בתוך המשפחה בלבד (בראשית, ל"ח). וכך נוהגות נשים מקראיות נוספות, שהחברה הגברית שללה מהן את זכויותיהן בתחום האישי, המשפחתי או הכלכלי. אסתר מגלה יוזמה בעשותה משתה לשלושה אנשים, וכבמאית מנוסה שתכננה כל אחד מצעדיה - היא מובילה את שני הגברים החזקים במדינה לנהוג כפי שזממה. בהצלחתה יש ביטוי עדין לעמדתו ההומוריסטית של הסופר המקראי, בדבר הדרך הנכונה לנווט את מהלך ההיסטוריה בתבונה ובזהירות. אפשר שמבחן-תוצאה זה הוא רמז לכך, שדרך מאבק נשי זה עדיפה בעיניו על דרכה הישירה, הגלויה והמתמרדת של ושת. דור דור ודרכי המאבק שלו, אישה אישה ושיטותיה.

השלב האחרון בדרכה של אסתר לתהילת-עולם בתולדות בני-עמה - העם היהודי - הוא השלב בו זוכה היא, לצדו של מרדכי, להכתיב לשר-ההיסטוריה את גורלם של בני-עמם. הלגיטימציה לתכתיב זה ניתנת להם כדת וכדין על-ידי זה שבידו הייתה הסמכות של אותה תקופה להעניקה: "ואתם כתבו על היהודים כטוב בעיניכם בשם המלך, וחתמו בטבעת המלך, כי כתב אשר נכתב בשם המלך ונחתום בטבעת המלך אין להשיבו" (ח', 7-8).

מגילת אסתר איננה רומן עב-כרס או אפוס רב-עלילה. זוהי יצירה שנועדה אם מלכתחילה או בדיעבד להמחזה, באשר ניחנה בכל תכונותיה וסגולותיה של יצירה דרמטית כמיטב המסורת של הדרמה היוונית, ואולם - ניחנה עם זאת גם במאפייניו של הסיפור המקראי, שהמרדכי בהם הוא מועט המחזיק את המרובה. מבחינת החומר הלשוני המשמש יצירה זו, הריהי קרובה יותר מן המחזה בן זמננו לפיוט, ונהנית גם מיופיה של סוגה (=ג'אנר) זו.

מתוך: אתר חופש, צופיה מלר, דמויות נשים במגילת אסתר, פורים 2004

מה מזכה את אסתר בתהילת עולם, על פי מאמרה של צופיה מלר? האם היא ראויה לכך, לדעתכם? האם אסתר משמשת דוגמה חיובית למנהיגות? נמקו.

האם המהפך מפסיביות ליוזמה הוא בהכרח חיובי? נמקו עמדתכם. האם דמות גברית שהייתה עושה מהפך כזה - הייתה זוכה לאותה תשומת הלב?

אמר רב שמואל בר יהודה: שלחה להם אסתר לחכמים: קבעוני לדורות! שלחו לה: קנאה את מעוררת עלינו לבין האומות. שלחה להם: כבר כתובה אני על דברי הימים למלכי פרס ומדי. בבלי, מסכת מגילה, ד', ע"א

מה אסתר מבקשת בבקשה זו? מדוע רוצה אסתר "להיקבע לדורות"? מהי תשובתם של החכמים? ממה הם חוששים?

בשמות רבה (ל', ד') כתוב: "וכן אסתר נתנה נפשה על ישראל ונקראו על שמה, שנאמר 'ולבקש מלפניו על עמה'. ולפי דבריהם היה זה ממרדכי הצדיק לחזק ידיה ולהלהיב אותה, שתמסור עצמה לסכנה, כאשר עשה משה רבנו עליו השלום, שאמר: 'ועתה אם תשא חטאתם ואם אין, מחני נא מספרך אשר כתבת' (שמות ל"ב, 32). וזכה שנקראו עמו, וכן היא תזכה שנקראו עמה.

ספר מנות הלוי, רבי שלמה אלקבץ, ב', עמ' כ"ו

לפי פירוש זה ולפי המדרש שמצוטט - האם אסתר זכתה לדורות? מה המשותף בין משה לאסתר, על פי מדרש זה? מה חלקו של מרדכי? מה ניתן ללמוד על שלוש דמויות אלה (משה, אסתר ומרדכי)?

המשתה של אסתר
יאן ליוונס, צייר הולנדי, 1607-1674 שמן על בד, מוזיאון צפון קרוליינה

מה ניתן ללמוד מן הציורים השונים של אסתר בגיליון זה, על נשיותה, על מנהיגותה, על נחישותה ועל אומץ לבה?

ונהפוך הוא: מסיכות בין גילוי לכיסוי

המנהג להתחפש בפורים הוא קדום מאוד (המאה ה-13), ונוצר כנראה מלכתחילה כדי להזכיר ולהמחיש להמוני ישראל, כי במאורע שחל פורים קיימות, על פי המגילה ומדרשי חז"ל עליה, נקודות רבות של התחפשות, שינוי פרצופים והסתרת פנים, הנותנת לחג צביון מיוחד.

מנהגי התחפשות היו מקובלים בכל קהילות ישראל, והם באו לבטא את נס "נהפוך הוא" - "אשר נהפך להם מיגון לשמחה ומאבל ליום טוב" (ט', 22). כמו כן, התחפשות מבטאות את הסתר הפנים: אף שלא הזכר כלל במגילה, משך אלוהים בחוטים מאחורי הקלעים, כיוון את מהלך המאורעות והביא להצלחת עם ישראל בעת מצוקה.

מתוך: <http://cms.education.gov.il/ducationCMS/Units/Moe/Purim/Minhagim/tachposut.htm>

האסוציאציות הראשונות שעולות אצל אדם כאשר הוא שומע את המילה תחפשות הן של שמחה ומפגשים חברתיים. כבר מגיל קטן מהוות תחפשות את גולת הכותרת אצל אנשים רבים, ולא חסרים מקרים בהם אנשים מחכים כל השנה רק על מנת להגיע ליום בו אפשר ללבוש תחפשות אשר קנו או טרחו להכין כמו ידיהם. תחפשות מקבלות את האופי הייחודי להן על ידי מי שלובש אותן, וכך תחפשות מסוימות יכולות להיראות רגילות אצל מישהו אחד ומיוחדות, מקוריות ומפעימות אצל מישהו אחר. הגדולה של תחפשות היא בכך שהן למעשה מסמלות את האופי של מי שלובש אותן. לכל הפחות מסמלות תחפשות את הדרך בה אותו אדם היה רוצה לתפוס את עצמו. תחפשות הן אינן משהו שיש להתעלם ממנו מבחינה פסיכולוגית ותת-הכרתית, ולא חסרים מחקרים ותיאוריות אשר תולים בסוגים מסוימים של תחפשות ביטויי אישיות שונים ומשונים.

מתוך: <http://www.bipil.com/%D7%AA%D7%97%D7%A4%D7%95%D7%A9%D7%95%D7%AA>

מסכות ממלאות תפקיד חשוב בקרנבלים רבים ובתרבויות שונות. המסכה מאפשרת לאדם לעבור מטמורפוזה. עם לבישת המסכה הוא שומט את זהותו היום-יומית, החברתית, המוכרת, המגבילה אותו כל כך בחוקיה ובהרגליה ומפליג אל מחוזות קיום שונים לחלוטין.

האדם עורג למציאות חלופית לזו שבה הוא חי. באמצעים שונים ובאירועים שונים כמו קרנבלים, פסטיבלים, הצגות, פולחנים ומסיבות חברתיות, הוא ממציא כלים לחיות ולחוות מציאות חלופית זו. המסכה היא אחד הכלים, שבעזרתם מצליח האדם לחוות באופן המהיר ביותר מציאות חלופית, או את הפנים האחרות של זהותו הוא. בפולחנים ובקרנבלים מתירה החברה לאדם, לפחות פעם בשנה, להשתמש בזהויות אחרות, גם כשהן הפוכות, מוזרות, מאיימות, חתרניות, שדיות, מרושעות, שטניות, וכל זאת, בעיקר באמצעות השימוש במסכה.

עם זאת, מעוררת המסכה גם תחושת אי-אמון. בעברית

קשורה המילה בשורשה למילה "מסך". מקורן של המילים האירופיות

MASK, MASQUE, MASCHERA (באיטלקית, צרפתית ואנגלית) במילה העברית "מסחרה", שפירושה מסחר, רמאות, ליצנות. המלה מתקשרת גם עם מסקרה - איפור. כל אלה מכוונים לכיסוי, התחזות, רמאות, בקיצור, כל מה שחברה מהוגנת דוחה במסגרת ערכיה המרכזיים. המסכה מתקשרת עם מציאות חלופית, אך לאו דווקא הגונה.

...גם בעולם החברתי היה למסכה תפקיד מרכזי. נשף המסכות האירופי היה המקום בו יכול היה האדם לפשוט את זהותו הפרטית, המינית, המעמדית והחברתית, וללבוש זהות כאוות נפשו. ההיתר שנתנה המסכה להתנהגויות אלה ניכר היטב במאות רומאנים, אופרות ושירים, בהם בא לידי ביטוי הקסם המשחרר, הארוטי, הפרוץ והמרדני של המסכה.

מתוך: <http://www.masa.co.il/article/2725>

יעקב רז

- על איזה צורך עונה ההתחפשות?
- האם טוב לאפשר זמן מוגדר שבו כל אחד רשאי לעטות על עצמו זהות אחרת, בדויה? נסו לחשוב על טיעון בעד ועל טיעון נגד. מה עמדתכם?
- מה הקשר בין תחפשות ומסכות לבין חג הפורים?

ביום הכי בהיר / קובי אפללו

ביום הכי בהיר שלי,
האופק אין סופי,
מחזיק באמונה שלי
מתי שתבקשי
ביום הכי בהיר שלי,
נפלות המסכות,
ונולדים בי שוב חיים,
פורצים את הגבולות.

ואור גנוז מאיר בי,
אומר לי אל תפחד,
ואל תשכח אף פעם
לא תהיה לבד.

השיר המלא באתר
www.shiron.net

פנים בחשיכה / רועי לביא

קצת לפני האור רואה פנים בחשכה
שולפת את המסכה,
לא מסתכלת לאחור
אותי כבר כלום לא ישבור
אותי כבר כלום לא יעצור.

אולי את עייפה כבר מכל החלומות
פוחדת מעצמך, פוחדת לגלות
נשברת מבפנים רוצה לשמור בסוד
את כל ההרגלים
את כל הרגשות

השיר המלא באתר
www.shiron.net

הליצן / שרון מולדבי

בניין גדול חלון קטן אני נשאר ברחוב
זה הפחד להוריד את התחפושת והפחד לעזוב
בוא הביתה בוא הביתה...

ההצגה כבר נגמרה סגרו מזמן את הגן
אני עוד הולך עם התחפושת הילד השתקן
אפשר לנשום במסכה אני רואה וגם נעלם
נדמה שאנשים נחמדים פתאום הילד של כולם
כל האימהות קוראות אלי מאותו החלון

השיר המלא באתר
www.shiron.net

בוא / מירי פייגנבוים, רמי קליינשטיין

בוא נפזר את מסך הערפל
בוא נעמוד באור ולא בצל
עד מתי נמשיך לברוח
אל משחקים של כוח
מותר לך לבכות לפעמים
כשמשהו נשבר בך בפנים

ספר לי קצת על רגעי הפחד
קל הרבה יותר לפחד ביחד
וכשרוחות קרות יסערו בחוץ
אשלח בך אש חמה
יום אחד אולי תפסיק לרוץ
בין הצללים בנשמה

השיר המלא באתר
www.shiron.net

- האם, על פי השירים, המסכה היא תחפושת חיצונית?
- האם ניתן או רצוי, לדעתכם, להיות גלוי וחשוף כל הזמן?
- מתי מסכה היא רצויה ומתי היא מפריעה, לדעתכם? אילו מסכות משמשות את רובינו ביום-יום?

"בעיניי, שחקן אמיתי הוא שחקן ששואל לפני פתיחת המסך את חברו אם יש קהל באולם. או יותר נכון, אם האולם מלא. ומי שלא ראה את פניו המאוכזבות של שחקן שלא הצליח למצוא את החור במסך, זה המיועד להצצה בקהל לא ראה פנים מאוכזבות מימיו. שאלו פעם את שחקן "הבימה", יהושע ברטנוב, אם גם הוא נוהג לזרוק הצצה מדי פעם דרך אותו חור מסורתי. "לא", הוא ענה, "בשבילי הקהל הוא אלוהים, ואני לא רוצה לראות את האלוהים שלי לועס מסטיק ומפצח גרעינים."

הוא שאמרת-אתה ואני, קהל יקר, הולכים יחד כבר עידן ועידנים. רק שאתה, כמו שאמרת, תמיד יושב בחושך של האולם, ואילו אני עומד מואר מתחת לפנסים. מזה יוצא שאתה מכיר אותי ויכול לזהות אותי בכל תפקיד שאני עושה ומתחת לכל מסכה. אבל אני אותך לא כל כך מכיר.

ואתה, קהל נהדר שלי, איך אתה יודע לשנות פנים ולהחליף צורה!

כמו זיקית אתה משנה את צורתך מיום ליום ומעיר לעיר וגם מהצגה להצגה. בעיר גדולה אתה מגיב אחרת מאשר בעיר קטנה השוכנת לידה...

לפני הצגה אתה יכול לשמוע בחדרי האיפור הערות כמו: "תשמע, לא הייתי מאמין, להגיע לחור כזה ולראות שיש להם קהל אינטליגנטי כל כך, כל הכבוד!"...

מי מוותר ומי גלוי? האם לבישת מסכה דומה למשחקי "נהפוך הוא"?

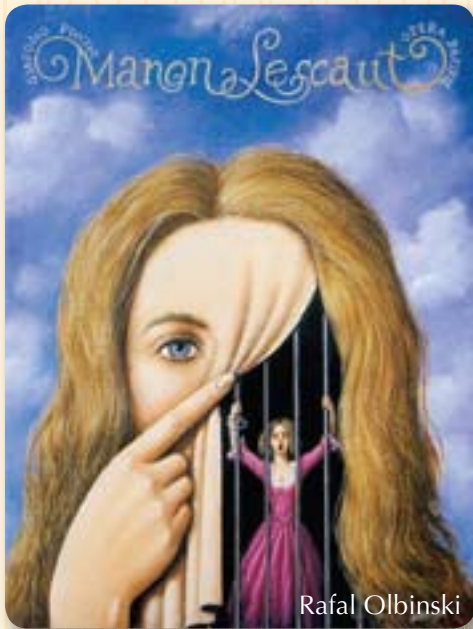
כל העולם במה / ויליאם שייקספיר, כטוב בעיניכם"

וכל איש וכל אישה הם רק שחקנים
לכולם כניסות ויציאות
וכל אחד על פי תורו מופיע
בתפקידים שונים במחזה
ששבע עלילות לו

האם יש תחומים בחיים שבהם אתם מרגישים שאתם שחקנים? מי הצופים? מי הבמאי?
האם היכולת לדמיין ולברוח מן המציאות היא כוח או חולשה?

יוסי בנאי, מכתבים ברוח, 2001

Rafal Olbinski

Rafal Olbinski

האם המסכה מעניקה ביטחון או מערערת אותו?
האם המסכה מגלה או מכסה?

האם חברות מסירה מסכות?
מה קורה לנו בפנים כשהמסכה גלויה?
האם כל מסכה היא שקר?

אינני מאמין בשינוי המציאות על ידי חשיבה חיובית בלבד. ולכן אני מחפש את יכולת ה"ונהפוך-הוא" של מגילת אסתר, את היכולת להפוך את המציאות כאילו היא שרול של בגד. כך אוכל לגלות סוף סוף ממה תפור הבגד שלי, מהם השכבות, התכים והטלאים שהוא עשוי מהם, וזאת כדי שהאמיתי יתברר כאמיתי, ואילו מה שרק נראה כאמיתי - יתברר כזיוף.

אני שב עכשיו לקרוא בדבריו של מתהפך מנוסה, רבי צדוק הכהן מלובלין, איש המאה התשע-עשרה, שהיה מגדולי המתנגדים ונהיה לאחד מגדולי החסידים, כלומר, איש ששינה באמצע חייו את השקפותיו מן הקצה אל הקצה. "כי זה כל קדושת ימי הפורים: לברר האמת הגנוז ונעלם תוך הדמיון, עד שהדמיון שב להיות כלי להאמת שבתוכו ונטפל [והופך לטפל] אליו. ועל כן 'חייב לבסומי' [להשתכר], כי השיכור הוא מלא דמיון ואין לו מחשבת אמת כלל, אבל אצל בני ישראל גם הדמיון הוא אמת".

לטענת רבי צדוק, פורים נותן לנו שיעור מרכזי בעבודת הדמיון של האדם. בדרך כלל אני רואה את פחדיי ואת חרדותיי כגילום ושיקוף אמיתי של המציאות, ואילו את יכולתי, שאיפתי ותקוותיי להשתנות - כדמיון שווא. אך, למעשה, ההפך המוחלט הוא הנכון. רוב פחדיי מקורם בדמיון שווא, ואילו תקוותיי המקוריות, חלומותיי הגנוזים - הם האמת הפנימית והחשובה ביותר שיש ביכולתי לפתח ולהפריח בעולם המציאות.

דב אלבוים, <http://www.notes.co.il/dovelbaum/53596.asp>

הטקסט ערוך מתוך "מסע בחלל הפנוי", הוצאת עם עובד, תל אביב 2007

- מה מאפשר לעבור ממציאות לדמיון בפורים?
- מדוע זו חוויה חשובה על פי המאמר?
- האם אתם מסכימים עם תפיסתו את הדמיון לעומת המציאות?

המסכות שלפניכם עוצבו במסגרת המאבק בשפעת החזירים.
מה אומר כל מעצב על יופי? על פחד? על חשיפה? האם מסכה יכולה להיות פריט אופנה?
נסו לעצב מסכה שהייתם מוכנים לעטות על פניכם בבואכם לבית הספר, ולא בפורים...

באדיבות וואלה אופנה, צילום: גלעד בר שלו <http://fashion.walla.co.il/?w=/2137/1481511/546229/5/@/media>